

Voordat de bom viel

Voordat de bom viel

Piet en Bart Houx

Schrijvers: Piet en Bart Houx
Coverontwerp: Bart Houx
ISBN: 9789403828053
Herziene editie – September 2025
© Bart Houx – barthoux@me.com

Voor Pieter en Maarten

Lieve pap,

In 2002, tegen het eind van je leven, heb je op ons verzoek je jeugdherinneringen aan de oorlogsjaren in je geboorteplaats Tegelen uitvoerig op papier gezet.

‘Het zal geen chronologisch verhaal worden’, schreef je, ‘maar een weergave van een groot aantal ervaringen en herinneringen die in mijn geheugen staan gegrift. Deze persoonlijke herinneringen zullen vrij waarheidsgetrouw zijn, dit ondanks het feit dat die periode bijna zestig jaren achter mij ligt. Veel van de toen opgedane indrukken zijn voor mij onuitwisbaar gebleven, maar van trauma’s of onverwerkt verdriet is gelukkig geen sprake.’

Je nam deze schrijfpdracht bloedserieus en liet alle teksten nalezen door je broer en beide zussen om, zoals je het zelf formuleerde, ‘De verwoorde feiten te toetsen aan de werkelijkheid volgens hún herinneringen.’ Deze dubbelcheck in kleine familiekring leverde, naast een paar verbeteringen, diverse interessante aanvullingen op.

Met hetzelfde verzoek nam je contact op met je nicht, Truus Jetten. Een bijzondere vrouw die jij je hele leven lang hoog had zitten en over wie je altijd met genegenheid en bewondering sprak. Truus was in de oorlog actief in het verzet en maakte regelmatig treinreizen naar het westen om joodse kinderen vanuit de Randstad naar de relatieve veiligheid van het Limburgs platteland te smokkelen. Voor haar hulp aan de joden ontving ze de Yad Vashem onderscheiding. Ook zij verrijkte jouw verhaal met aanvullende details.

Slechts drie jaar nadat je de verhalen in dit boek voor ons had uitgetypt, overleed je. Van je eerste, naar jou vernoemde, kleinzoon Pieter kon je gelukkig nog anderhalf jaar genieten. En dat deed je met volle teugen. Je tweede kleinzoon, Maarten, heb je helaas niet meer meegemaakt. Pieter en Maarten zijn de leeftijden die hun opa Piet in de oorlogsjaren had inmiddels voorbij gegroeid. Speciaal voor hen besloot ik de dikke stapel stencils met jouw oorlogsvertellingen in boekvorm te bundelen en te illustreren met fotomateriaal van de gebeurtenissen en personen die jij voor ons beschreef. Want sommige familie verhalen blijven bijzonder genoeg om nog wat langer doorverteld te worden.

Bart Houx

Inhoudsopgave

1. Tegelen
2. Bonusland
3. Het laatste feestje
4. Pruusen op paarden
5. In Deutschland wird immer gearbeitet
6. Padvinderij
7. HKP-Werkstatt 556
8. Onder de planken
9. Monument van een vrouw
10. Gastenboek
11. Sabotage
12. Arrestatie op klaarlichte dag
13. Verduistering
14. Anti-Duitse liedjes
15. Knuppels en strijkijzers
16. Thomascollege
17. Een lesje omkoping
18. Toevallige ontmoetingen
19. Sigaretten uit eigen tuin
20. Tegelse klotskoppen
21. Bommen los
22. De bombardementen op Venlo
23. Dolle Dinsdag
24. De Slag om Arnhem
25. Kerkklokkenroof
26. Granaten met kersen
27. Operatie Guildford
28. Twee beschermengelen
29. Bijna de sigaar
30. Radio Oranje
31. De bevrijding
32. Bonushoofdstuk: Mijn bezoek aan het Nationaal Archief

‘Geschiedenis is de zekerheid die ontstaat op het punt waar de gebreken van de herinnering en de onvolkomenheid van de documentatie samenkomen”

Julian Barnes

1 Tegelen

Mijn vader Piet werd in 1928 geboren in hartje Tegelen. Meer precies in de Bongerdstraat 26, ongeveer halverwege de Sint Martinuskerk en Slotklooster De Oude Munt. Hij was het oudste kind in het gezin Houx, dat in de jaren daarna zou worden verblijd met nog een tweede zoon, Wim, en twee dochters, Truus en Marie-José. De vier kinderen van het gezin Houx werden met een wonderbaarlijke regelmaat van anderhalf jaar na elkaar geboren.

Zijn vader, mijn opa dus, had een kleine carrosseriefabriek midden in Tegelen. Hier bouwde hij samen met zijn personeel automobielen, vrachtwagens en ook brandweerwagens om. Vakkundig aangepast naar specifieke gebruiksfuncties of speciale klantwensen. De werkplaatsen bevonden zich direct achter het ouderlijk huis. Hoe groot het fabrieksterrein in die tijd was, weet ik niet precies. Maar na de oorlog is er een behoorlijk aantal huizen op gebouwd, dus het had enige omvang.

Net als mijn vader, was ook mijn opa een oudste zoon, en zoals van oudste zonen in de eerste helft van de 20^e eeuw werd verwacht had hij het bedrijf van zijn vader moeten overnemen. Dat deed hij, samen met een broer, noodgedwongen al op z'n 28^e, kort voor het overlijden van zijn eigen vader. Niet alleen kwam mijn opa daardoor aan het hoofd te staan van een bedrijf met personeel, ook werd hij, zelf nog vrijgezel, van de ene op de andere dag de *pater familias* van het grote gezin Houx, waarin niet minder dan tien jongere broers en zussen opgroeiden.

Er rustte dus een enorme verantwoordelijkheid op zijn nog jonge schouders. Dit sterke verantwoordelijkheidsgevoel voor gezin, familie, bedrijf en dorpsgemeenschap heeft hij volgens iedereen die 'm kende zijn leven lang vastgehouden.

Een ondernemer in hart en nieren was mijn opa volgens de overlevering niet. Hij leek in zijn doen en voorkomen meer op een man van de boeken en wetenschap. Dat bewees hij nog maar eens op respectabele leeftijd, vele jaren nadat hij het ondernemersleven vaarwel had gezegd, toen hij samen met twee andere auteurs een taalwetenschappelijke uiteenzetting over de klankleer, spraakkunst en woordenschat van het Tegelse dialect publiceerde. Zijn liefde voor taal, en voor streektaal in het bijzonder, was groot.

Terwijl mijn vader met zijn broer en twee zussen van een onbezorgde kindertijd genoten, werd het leven aan de Duitse kant van de grens steeds grimmiger. In 1933 trok Hitler alle macht naar zich toe en

verbood hij politieke partijen. Socialisten, communisten en andere tegenstanders of ongewensten, werden opgepakt en weggestopt achter de poorten van de eerste concentratiekampen. In een moordend tempo stortte de Duitse democratie in elkaar en maakte plaats voor het waanideaal van de Duitse Volksgemeenschap. Een fascistoïde maatschappij, gebouwd op ijzeren discipline, blinde gehoorzaamheid en strikte rassenscheiding.

Alle Duitsers, het maakte geen verschil uit welke klasse of geloofszuil je kwam, moesten in deze Volksgemeenschap opgaan en hun persoonlijke belangen en verlangens ondergeschikt maken aan die van de nazistaat.

Hoe, met welke middelen en vooral ten koste van wie deze nieuwe maatschappij gestalte moest krijgen, zette Hitler ruim tien jaar eerder al ijzingwekkend nauwkeurig uiteen in zijn autobiografie *Mein Kampf*. De weinige lezers die zich van de eerste tot aan de laatste letter door het taaie proza van deze nazi-bijbel heen worstelden, namen zijn woorden aanvankelijk niet zo serieus. Totdat het te laat was en de Duitsers, of 'de Pruusen' zoals mijn oma ze haar leven lang met felle minachting in haar stem bleef noemen, met speels gemak achtereenvolgens het Rijnland, Oostenrijk, Tsjechoslowakije en uiteindelijk ook Polen binnenmarcheerden.

In dezelfde week dat de Duitsers en Russen elkaar bij de rivieren Narew, Boeg, Wisla en San ontmoetten, de legers van Stalin waren het arme Polen in september 1939 gelijktijdig vanaf de andere kant binnengevallen, blies mijn vader de elf kaarsjes op zijn verjaardagstaart uit. Nog eens twee weken later, op 9 oktober, gaf Hitler zijn generaals opdracht een aanval op de lage landen voor te bereiden. Onder de codenaam *Fall Gelb* werd dit aanvalsplan, nadat het eerst een paar keer was uitgesteld vanwege slecht weer en het vermoeden dat de plannen waren uitgelekt, uiteindelijk op 10 mei 1940 uitgevoerd. *Fall Gelb* klapte dicht.

In de eerste uren van die dag, op slechts een paar kilometer afstand van mijn vaders jongenskamer, stonden duizenden gevechtsklare soldaten van het Duitse 18. Armee klaar voor de aanval. En Tegelen was het eerste Nederlandse dorp waar ze na het passeren van de grensovergang op zouden stuiten.

Mijn vader (l) met zussen en broer voor de werkplaats - Tegelen, 1936